

A HALÁL ARATÁSA.

A halál ismét vastag rendet vágott sorainkban. Olyanok estek kaszája alá, akiket egyházunk legjobbjai közé számítottunk s akiket megszoktunk mindenütt ott látni, ahol a közügyet szolgálni s az unitárius vallás mellett szóval és cselekedettel bizonyosságot tenni kellett.

1. *Zsakó István*. (1842—1926) Torockó szülötte. Onnan hozta magával azt a mély vallásos érzést és puritán becsületességet, amely egész élete pályáján jellemezte. Alaptulajdonosságai, az iskolákban szerzett tudásával meggazdagodva, előkelő állást biztosítottak számára. Az igazság istenasszonyának a szolgálatára vitte lelki vágya. Ott szorgalma és munkássága által elérte azt a legmagasabb fokot, ahova egy önérzetes bírónak a vágyai elérnek: mint kuriai bíró ment nyugalomba.

Egyházának is kiváló tagja volt, aki nemcsak állásának külső díszével, de kristályos jellemével is fényt derített reá. Vezető szerepre nem vágyakozott, de mint egyházi tanácsos és mint az E. K. Tanács tagja is tevékeny részt vett a közügyek intézésében.

Családi élete példányszerű volt, amelyben a nemes egyszerűség mellett a szeretet és vallás angyalai csókolgatták egyik a mászt. Hűséges élettársával négy fiú és három leánygyermeket neveltek fel és adtak az erdélyi magyar társadalomnak, akik híven ápolják a családi hagyományokat. Temetése 1926 november 7-én volt Kolozsvárt. Megható volt temetésén az a szép jelenet, amikor az évekkel ezelőtt Marosujváron elhalt élettársa porait hálás gyermekei hazaszállítva, közös sírba helyeztették, hogy akiket a háborus viharok elválasztottak volt egymástól, a halálban ismét egyekké legyenek.

2. *Musnai Ürmössy Jenő*. (1863—1926) Kolozsvárt született jónevű ügyvédi családból, amelyhez Simén Domokos kiváló írónkat is hálás kötelekék fűzték. Benczúr Gyula, az egyik leg-

kiválóbb magyar művész leányát: Elzát vette feleségül, akivel 29 évig élt boldog házasságban. Két derék fiút és egy leányt neveltek fel. Gazdasággal foglalkozott, amelyben kitünő segítő-társa volt felesége is, akiben az öröklött művészi hajlamok nem nyomták el a gyakorlati élet igényeit.

Egyházi jószágfelügyelőségünknek éveken keresztül elnöke volt s gyakorlati tanácsaival és intézkedéseivel nehéz időkben jó szolgálatokat tett gazdasági ügyünknek. Ez előtt néhány évvel kolozsvári ősi házat és mezőségi birtokát eladva, Dolány-Bencúrfalvára költözött, ahol november hó 13-án hosszas szenvedés után elhunyt.

3. *Fazakas Lajos* (1859—1926). Ugyanazon a napon és ugyanazon órában, amikor Ürmössy Jenő kilehelte lelkét, köszöntött be a halál angyala Erdélyben a nyárad-szentmártoni lelkeszi lakásba, ahol kidöntötte egy nagy család oszlopát s elragadta egy népes gyülekezet fennköltlelkű pásztorát. A Fazakas Lajos neve egy fogalom volt egyházunkban. Jelentette a folyton égő lelkű prófétát, a gyülekezetéért önfeláldozással küzdő apostolt, akinek élete sem drága, csak hogy elvégezhesse az Úrtól vett szolgálatot. Széles mezőben terült el a nyáj, amelynek gondozása reá volt bízva. Nyárádszentmárton—Csikfalva társegyházközségek és az ehez tartozó nagykiterjedésű szórványok unitárius lakóit táplálta az élet italával. Lelke állandóan eszményi magaslatokon járt; de a világ és élet nem követte őtet ezekre a lelki szép tájakra. Ez a szomorú tapasztalat sokszor keserítette, de azért el nem csüggesztette. Hűségét az egyházkör avval jutalmazta, hogy hosszú időn keresztül, mint esperest az élére állította s majd tiszteletbeli esperessé választotta.

Családi életét az Isten gazdagon megáldotta. Négy fiú és négy leány tette teljessé annak a szépségét. De egyben növelte az élet terheit és gondjait. Azonban az önfeláldozó férj szorgalmas és fáradhatatlan munkássága és nemes egyszerűsége hősieen küzdött meg a mindig növekedő életterhekkkel. Gyermekeiket fölnevelhették s nagy részben szárnyaikra bocsáthatták, úgy, hogy a búcsuzó édes apának érzékeny lelkét neveletlen árváknak a sírása nem keserítette. Ez az élő Isten jutalmazása volt hűséges szolgáján.

4. *Ajtay János*. (1865—1926.) Alig hiszünk a futó tűzként terjedő, leverő hírek, sőt alig hiszünk még a gyászkeretes

nyomtatott betűnek is, hogy Homoródalmásnak élénk beszédű s mindig újabb terveken gondolkozó lelkipásztorja is dec. 18-án itt hagyta ezt a földi küzdő teret, amelyen egy életen keresztül harcolt, hogy itt egy szebb és jobb világot teremtsen. Hiszen olyan erősnek látszott s annyi akarat és erő sugárzott lelkéből! Ez az akarat és erő kész volt minden pillanatban harcba szállani mindennel, amit a maga jónak látott céljai útjában gondolt. Ezért volt egész élete egy állandó küzdelem. Miként Izrael népe a második templom építésénél, ő is egyik kezében kardot, a másikkban vakoló-kanalat tartott. Egyfelől építette a lelkében kialakított istenországát, másfelől védelmezte a saját művét azok ellen, akiket ellenségeinek gondolt. De mindkét irányú munkájában a legtisztább szándékok és legnemesebb indulatok vezették. Sokan nem értették meg tiszta szándékait s ezért sokszor ki kellett ürítenie a keserű poharat. Ő lelkiismerete nyugodtságával tette, abban a tudatban, hogy e földön ez az apostolok és próféták sorsa. De ellenfelei mellett voltak hívei és követői is, akik halálig kitartottak mellette.

Lelkészi működését a hódmezővásárhelyi missziói állomáson kezdte, majd a homoródalmási népes gyülekezet buzgó pásztorolásával folytatta. Emellett 25 éven keresztül volt az udvarhely vidéki lelkészkörnek elnöke, amelynek vezetésében maradó emlékét szerzett s azt a többi lelkészkörök elébe szinte példányképpül állította. Mindig voltak megbeszélésre váró gondolatai.

Kisgyörgy Sándor esperes leányával kötött házassága után Isten egy igazán szép és népes családdal áldotta meg, melyben a gyermekek, mint „szépen növekedő plánták” úgy fejlődtek vallásosságban és nemes egyszerűségben. Öt fiú- és két leány-gyermekkel gazdagították a magyarságot és az unitárius egyházat, akik közül hatnak az életlehetőségét is biztosították.

Ime rövid két hónap alatt is milyen félelmetes munkát végzett közöttünk a halál angyala, midőn legjobbainkra vetette reá magát, olyan korban, amikor még sokat vártunk és sokat adhattak volna az egyháznak. Áldásunk kíséri az elhunytakat síri nyugalmukra s kegyeletünk őrzi emléküket. A megszomorodott felek fájdalmában pedig őszinte részvétellel osztozunk.

V. A.

KOLOZS UNITÁRIUS TEMETŐJE.

Irta : Orosz Endre.

Kolozs volt bányaváros monografiája megírásának előkészítésével több mint egy évtizede foglalkozom. E város egykori elenyészett lakói és főleg régi köztisztviselői kiklétének nyomozása közben az 1923 év folyamán sorra került a kolozsi magyar temetők síremlékeinek vizsgálata, mert tudatában voltam annak, hogy a gondozott régi temetők az illető község múltjának egy-egy darab kőbe vésett történelmét képezik. A temetők kutatásának kezdetén sejtelmem ösztönszerűleg odavitt, a hol Kolozs legrégebbi temetője állott: a reformáció előtti róm. kath. parochiális templom romjai körül felfedezett cinterembe, mert a népek középkori szokásának megfelelően a templomok környezetét a holtak odatemetése által Kolozson is a kegyelet kertjévé szentelték. Itten azonban a lefolyt négyszázad viszontagságai következtében — bár a földből helyenként kibukkanó emberi csontvázak és a felszínen heverő csontvázrészek törmelékei a helynek régi temetői voltát kétségtelenné tették — már egyetlenegy síremlékre sem lehetett találni. Így kerültem pár lépéssel fennebb a hegyen, az elpusztult első katolikus temetőt korban követő második, vagyis a régi unitárius temetőbe.

A kolozsi öt felekezet temetője közül e helyen tehát az unitáriusokét, mint a reformáció utáni legelső itteni felekezet temetőjének síremlékeit mutatom be, hogy amit az idő vasfoga napjainkig megkímélt, magyarságunk fajszeretete és a kultúreszmék ápolása jegyében legyenek azok a jövődönök céltudatosan megőrizvé a végpusztulástól. Nemzetünk évezredes múltjának annyi értékes és pótolhatatlan történelmi emléke semmisült meg részint a régebbi műveletlen előidőkben, részint a későbbi korok gondatlan közönyössége miatt, hogy jó példaadásként kötelességet vélek teljesíteni még e pár százéves magyar emlékeknek is ezen irodalmi megmentése által. Vidéki papjaink és tanítóink érdeklődését is óhajtanám felkelteni községük bármily szerény történelmi emlékei iránt, a mi a mai mesterségesen üzött emlékpusztítás silány korszakában a magyarság ezeréves múltjára érdekléssel birhat. Vessék emlékezetükbe *Kővári Lászlónak*, a nagynevű történelmi írónak ama szavait, hogy : imaszerű kötelessége legyen minden magyarnak mindent megóvni e honban, mi emlék, s mindent összegyűjteni, mi gyűjthető.

Kolozs magyar temetői mind a várost északról határoló hegyvonulat déli lejtőjén fekszenek s ezeknek végső tagjaként az unitárius templom feletti oldalon az unitárius temető foglalja el a legszélső helyet. Ez a fürdőtől a *Paperdeje*, régen *Templómerdeje* felé vivő szekérút baloldalán egy szakadékos agyagmélyedés által elválasztott és külön tagolt hegygerincen fekszik. Itt